

ТРИДУНА. REVUE HEBDOMADAIRE. UKRAÏNIENNE. ТРИДУНА

Число 36 (344) рік вид. VIII. 18 вересня 1932 р. Ціна фр. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 18 вересня 1932 року.

Всім відомо, як большевики ставилися до українського руху на Далекому Сході, на територіях, заселених частиною українського народу. Відомо, що всі прояви творчого духу українського населення на Зеленому Клині були завжди безжалісно придушені большевиками, як тільки совіти там оселилися міцно. Пригадаймо, як було позакривано українські школи, театри й газети, як було розпущено громадські і культурні організації, як було розгромлено церковний український рух, як було заарештовано та знищено провідників національного українського руху на Зеленому Клині. Одне слово, знищено було навіть всяку можливість до якої-будь національної української роботи.

Однак тепер совітські газети закричали в один голос про український рух на Зеленому Клині. Мало того, почали большевики там переводити славнозвісну «українізацію», звичайно на свій кшталт. «Вісти» з 27. 7. с. р. подають, що на Зеленому Клині зараз уже створено 14 українських районів, з яких 9 є районами суцільної українізації. Вивезено туди з совітської України літератури на суму біля 100 тисяч карб., вислано туди понад 300 учителів і т. ин. Організація совітських українських письменників відрядила була в березні цього року на Зелений Клин бригаду письменників для допомоги школам, театрам, газетам. Підготовано для української роботи на місці 260 чол., хоч заповнення на цей рік виносить 2.171 чол. Утворено український педагогічний технікум, а в Благовіщенську мають організувати спеціальний агрономічний інститут. В Хабаровську розпочато українську газету. І так далі, і так далі.

В чому річ? Чим пояснити таку уважність до українського населення тепер, коли його душено і гноблено перед п'ятью-шостою роками? Чим пояснити таку раптовість інтересу до українського питання на Далекому Сході?

Пояснення може бути лише одне: большевики, знаючи ворожість українського населення до них і до їх системи, знають так само, що українське населення у можливому конфлікті совітів з японцями вбачає своє визволення. Большевики не настільки дурні, щоб не розуміти, що, на випадок війни з Японією, українці з Далекого Сходу, як і їхні брати на Великій Україні, не стануть захищати «соціалістическое атечество», яке їм на протязі більше, як десять років, витягало останні жили, грабувало і вивозило всі запаси, гнітило душу, неволило дух, нищило кращик синів, плюндрувало оселі і житла.

Тому й кинулися совітські владарі швидким темпом «задовольняти національні потреби» українського населення на Зеленому Клині, щоб мати його на своїй стороні на випадок конфлікту збройного, який, як кажуть, висить на волоску і якого чекають всі з дня на день.

Однак, марні заходи. Не знати чи станеться той конфлікт сьогодні чи завтра, і чи станеться він взагалі, але можна з певністю сказати, що обдурити замучений український народ на Зеленому Клині отими мізерними подачками, що зараз большевицька влада кидає йому, не вдасться. Вже досить пройшло часу, щоб набратися кривавого досвіду з большевицької поведінки і щоб зробити з того всього відповідні висновки.

Як зрозуміло і розуміє українське населення на Великій Україні совітську політику зо всіма її «українізаціями», «колективізаціями», «п'ятилітками» й іншими «планами», — так і там, на Далекому Сході, українці вже досить дозріли, щоби в сучасних большевицьких заходах бачити лише немудрі махинації, які спрямовані на те ж поневолення, лише в іншій формі.

Сліди і пам'ятки гетьмана Івана Мазепи в Румунії

Могили великих людей є завжди одним з найцінніших пам'ятників по них, а тим більше, коли ці могили є місцем вічного спочинку національних героїв. Ми, українці, надзвичайно бідні як-раз на ці пам'ятники. От хоч би взяти лише могили трьох великих гетьманів — Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка та Івана Мазепи. Першу знищили поляки, друга закинена десь геть на далекій, чужій Московщині, а третя теж на чужині — на території Румунії, в Галаці.

Розшуку цієї останньої та в'язанню її стану і було присвячено автором цих рядків дві подорожі*) до Галацу та до інших місцевостей, зв'язаних з пам'яттю перебування там гетьмана І. Мазепи після полтавської катастрофи.

Як відомо з джерел молдавських літописів, опублікованих в перекладі в свій час на сторінках «Київської Старини» (1884 р. VII. 501-5) і поданих недавно знов до відома української суспільності в статті п. В. Попереднього в «Тризубі» (ч. 40-248 з 26. X. 1930 р.), могила гетьмана І. Мазепи знаходиться в Галаці в монастирі св. Георгія.

Попередні історики по ріжному опреділювали місце його поховання.

Так, напр., Бантиш-Каменський, а за ним М. Маркевич уважали, що Мазепу поховано в Варниці; Костомаров, на підставі шведських джерел, писав, що його було поховано спочатку в Варниці, де він стояв табором разом і з шведським королем Карлом XII коло Бендер. Згодом його труну перенесли до Ясс, де й справили урочистий похорон.

Та відомості, подані з вище-згаданих молдавських літописів (М. Костіна, Нікульчі і пізнішого М. Когельнічану), які вказують як місце могили І. Мазепи монастир св. Георгія в Галаці, треба уважати за найточніші, бо вони сходяться, по-перше, з свідченням Грицька Герцяка**), бувшого генерального осаула гетьмана І. Мазепи і учасника його похорон, по-друге, в тих літописах остільки докладно описано обряд того похорону і з точністю указано місце, де знаходиться та могила в монастирі св. Георгія в Галаці, що їх треба уважати поданими на підставі відомостей дійсних учасників і свідків того жалібного обряду.

Авторові цих рядків вдалося простудіювати в Румунській Академії в оригіналі відповідні місця з тих літописів і таким чином ще раз перевірити відомості, подані в свій час в «Київській Старині».

Лишалось далі відвідати Галац та розшукати сліди Мазепиною могили.

В Галаці кожний мешканець на ваш запит про могилу І. Мазепи дасть вам негайну відповідь в такому дусі: «дійдіть головною вулицею

*) В літку 1930 і 1931 р. р. по дорученню і за підтримкою Укр. Наук. Ін-ту в Варшаві, куди і передано було весь матеріал зі звітом і фотографіями.

**) «Київська Старина» 1883. III. 600 (Допрось Григ. Герцяка объ участии его въ измѣнѣ Мазепы).

до базару, там запитайте про вулицю Мазепи, в кінці якої знайдете церкву Пречистої Діви («Maica Precista»). То біля тієї церкви і є могила І. Мазепи».

І дійсно, майже від самого базару, на якому, до речі, можете почути українську мову та побачити рідні нам типи українських селян та «перекупок»*), починається досить вузька вулиця, брукована як в наших провінціальних містечках, яка тягнеться серед мішаних, досить бідних, будівель геть у гору та з якої місцями відкривається вигляд на Дунай.

Це й є вулиця І. Мазепи, про що свідчить і табличка з написом на початку і на прикінці її.

Десь недалеко від кінця тієї вулиці, яка йде серпом, стоїть трохи осторонь стара, але відновлена церква, головний корпус якої і бані з бойницями нагадують середньовічну кріпость, над якою ніби надбудовано потім дзвіницю і бані з хрестами. Це й є церква «Пречистої Діви», при якій, по розумінню місцевого населення, лежить могила нашого великого гетьмана.

З затриманим диханням підходите ви до церкви в певній надії, що от-зараз побачите якісь сліди його могили. Але даремно. Ні в середині церкви, ані навколо її ви не знайдете жадних слідів, яких, власне кажучи, і не мусіло там бути, бо-ж, як зазначили ми вище, місце могили І. Мазепи знаходиться при монастирі св. Георгія, що стоїть поодаль та по другій стороні від базару і площі-низини, яка знаходиться за ним. Все-ж таки щось мусить зв'язувати цю церкву з іменем І. Мазепи, бо-ж на якихось підставинах місцеве населення вважає, що могила І. Мазепи знаходиться іменно коло церкви Пречистої Діви, як чомусь і вулиця, що йде попри неї, носить назвисько І. Мазепи.

Наш видатний діяч і письменник др. М. Галин, який відвідав де-кільки років тому назад Галац та побував і коло тієї церкви, розповів в свій час на сторінках «Тризуба», (ч. 18-226, 4. V. 1930 р), що він застав коло церкви стару жebraчку, яка на його запит про могилу Мазепи, без найменшого вагання вказала на одну з надгробних плит перед дверима її, як на надгробок з могили гетьмана, під яким мала й бути і сама його могила.

Уважно переглянув я всі ті плити, але написи на них остільки затерті, що годі там що-небудь розібрати, окрім хіба років, а ці останні вказують, що ті плити всі значно пізнішого походження, не раніше як початку 19-го століття, отже-ж не можуть вони бути з могили І. Мазепи. І церковні сосуди, ризи, образи, книги, всякі зшитки, що є в тій церкві, те-ж значно пізнішого походження, рівно-ж як і архив церковний. Справа в тому, що ця церква, як і вся частина Галацу, а тако-ж і монастир св. Георгія де-кільки разів пљундрувалися турками, а особливо жорстоко на початку 19-го віку. Тоді-ж було знищено всі архиви церковні, а всі цінніші речі було пограбовано і вивезено. Словом, в наші часи там вже не видно ніякого сліду по Мазепі.

*) Частина цих людей від де-кількох поколінь живе в Галаці та його околицях, а інші знов — то емігранти нашої доби.

Ліворуч: Вулиця Мазепи (Strada Mazepa) в Галаці.

Праворуч: Церква «Пречистої» в Галаці, де, як кажуть сучасники, ніби було поховано гетьмана І. Мазепу на подвір'ї, праворуч од входу до церкви..

Самий же факт, що місцеві люди твердять, що могила Мазепи є біля тієї церкви, може мати, на наш погляд, такі пояснення.

1) Коли прибула до Галацу в-осени 1709 року похоронна процесія з тілом гетьмана І. Мазепи, то поки було полагоджено певні формальності що-до його поховання в монастирі св. Георгія та виготовлення там посеред монастирської церкви могили і склепу, труна з тілом гетьмана могла де-який час стояти в церкві Пречистої Діви, а вся процесія мала б тоді йти вулицею, якій і надано назвисько «Мазепиної».

2) Друге припущення в даному разі може бути таке:

Як подає проф. Г. Н. Мунтяну-Бирлад *), гетьмана І. Мазепу було поховано посеред церкви в монастирі св. Георгія. В році 1821-му турки, які пограбували той монастир, розрили й могили, де сподівалися знайти цінні річі, покладені в гроби разом з покійниками, розрили й могилу І. Мазепи, виплюндрували її, з кості гетьмана ніби кинули в Дунай, а надгробок було потім колись перенесено до церкви «Пречистої», звідки росіяне забрали його в 1829-му році, коли опанували Галацом і Браїлою.

*) Г. Н. Мунтяну-Бирлад: «Галац», 1927 р.

Ото-ж мусимо припустити, що той надгробок з гербом І. Мазепи та написом дійсно лежав де-який час коло церкви «Пречистої Діви», чому непосвячені в суть справи люде і гадають, що й сама могила гетьмана мала бути при цій церкві.

У всякому разі, церква «Пречистої Діви» є одним з монументів, хоч і не безпосереднє зв'язаних з іменем І. Мазепи, і являється для нас — українців історичним пам'ятником.

Про могилу гетьмана І. Мазепи в монастирі св. Георгія знаходимо такі докладні дані у пізнішого видавця молдавського літописця М. Когальнічану, **) який десь в 1830 р. одвідував Галац і Варницю з метою розшуку могили І. Мазепи, очевидно з доручення молдавського господарського двору.

...«Гетьмана Мазепу було поховано в монастирі св. Георгія в Галаці на самій середині церкви в склепові, вимурованому з цегли. Над могилою було покладено плиту з написом і гербом Мазепи, на якій ще в 1830 році (отже по реставрації після розгрому в 1821 р.) можна було ясно бачити фігуру орла, хоч напис був майже затертий від ніг богомольців.

Плита-надгробок була розбита, але ще знаходилася посеред церкви. В році 1835 родичі померлого боярина Дмитра Дерекчи Баші захотіли поховати його тіло серед церкви св. Георгія і, готуючи для нього могилу, наткнулися на мурований склеп (очевидно, Мазепи), одчинили його і там нашли череп і скелет гетьмана. Ченці, які ховали тіло Дерекчи-Баші і які вже не знали, чию власне могилу розрили, одсунули кості гетьмана і поруч з ним поховали нового покійника. Коли по де-кількох роках, згідно зі звичаями румунськими, було розкрито знову гробницю для нового «остаточного» погребення останків, помитих і вичищених, то, з огляду на новий виданий закон, яким заборонялося ховати покійних серед церкви, родичі виготовили нову могилу вже зовні і поруч церкви.

В тій новій могилі (праворуч од входу до церкви) було знову поховано останки боярина, а разом з ними і гетьмана. Стара надгробна плита була знята і подарована Михайлові Гиці (Michail Ghica), братові бувшого Молдавського господаря, який зібрав історичний музей.

Над могилою ж було покладено нову розкішну мармурову плиту, на якій, по замовленню родичів Дерекчи-Баші, було вирізблено емблеми, подібні тим, що були і на старім надгробкові.

Цим родичам мабуть імпонувало, що прахові близької їм людини довелося лежати поруч з прахом якоїсь знатної, хоч і невідомої їм особи, тому то вони з повагою віднеслися до знайденого скелету і до напису над могилою.

Але-ж скульптор, що не знався очевидячки на геральдиці, давши волю своїй фантазії, вирізблвив орла не одноголового з старої плити, а двох-голового, на зразок австрійського. Цю плиту власними очима бачив Когальнічану праворуч від входу до церкви св. Георгія в році 1845.

**) Fragments tirés des chroniques Moldaves et Voloques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII... etc. Jassy 1845.

Ліворуч: Монастир св. Георгія в Галаці. Головний вхід до церкви. Хрестом одмічено місце, де лежить плита.

Праворуч: Плита-надгробок перед входом до церкви св. Георгія. Цю плиту треба уважати за ту, що поставили в 1838-39 р. родичі Дерекчи Бащі над його могилою, спільною з могилою гетьмана І. Мазепи.

Підчас першої подорожі до Галацу (влітку 1930 р.) мені не вдалося пройти на подвір'я монастиря св. Георгія, де знаходиться зараз школа церковних співаків. Були вакації, всі разом з пан-отцем, настоятелем церкви св. Георгія, виїхали з Галацу і саме подвір'я монастиря, обнесене високим дерев'яним парканом, було замкнено наглухо.

Пришлося вдолжитися лише зфотографуванням церкви з вулиці, оскільки її видно з-по-за паркану.

Але минулого літа (1931 р.) мав я більше щастя і побував в самому монастирі, де знайшов даскала (д'яка), який не міг мені одначе подати жадних відомостей про могилу Мазепи.

Самий монастирь св. Георгія стоїть над високим крутим берегом Дунаю.

З подвір'я монастиря відкривається широкий і чудовий краєвид на розлогі луки при Дунаєві. На обрії помітні сілуєти відрогів Балканів — краєвид трохи нагадує побережжя Дніпра, як дивитись на нього з Києва. Мимоволі приходить на думку, що доля хоч тут хтіла чимсь втішити душу покійного гетьмана та вирішила, щоби тіло його спочивало над берегом славного слов'янського Дунаю, коли вже не довелося йому лежати над берегом рідного Дніпра.

У всякому разі видно, що друзі І. Мазепи не випадково обібрали місцем його вічного спочинку саме цей монастирь.

Ні в архивах, ні на образах і всій обстановці церкви св. Георгія не лишилося тако-ж ніяких слідів по гетьмані. Але перед самим входом до неї лежить велика мармурова плита з написом, якого розібрати не міг (може це вдалося б фахівцям по розшифрованню старовинних написів), та з гербом в виді двохголоваго орла, частину якого видно на світлині (стор. 7).

На підставі вищеподаної розвідки М. Когальнічану, треба уважати, що це й є власне та друга плита з надгробку гетьмана І. Мазепи, про яку згадує цей хронікар. З його повідомленням лише не сходиться те, що плита ця лежить зараз як-раз по середині перед входом до церкви, а не праворуч од неї, як то зазначив він. Не є виключеним, що підчас реставрації церкви св. Георгія (десь коло 1864 р.) плиту ту могли пересунути. У всякім разі під тією плитою, чи трохи поруч від неї мусить бути дійсна могила гетьмана І. Мазепи, а церква при монастирі св. Георгія в Галаці мусить стати місцем паломництва українського суспільства.

Шляхом розкопін, може ще й вдалося б установити, чи покояться тлінні останки І. Мазепи ще в тій могилі. На обов'язку українського суспільства є зберегти цю пам'ятну плиту і могилу від повного затерття слідів, щоби в той час, коли настане можливість, перевезти останки гетьмана до Києва, де їм давно уготовано місце в українськїм Пантеоні.

Після Галаці направився я до Тягині (Бендер) та Варниці.

В самій Тягині при вул. Акерманській знаходиться старовинний будинок, по архітектурі, очевидно, з турецьких часів. Цей будинок відомий чомусь-то під назвиськом «Мазепиногo дому», а місцеві люде гадають, що в ньому жив Мазепа підчас свого перебування в Варниці під Тягиною.

Встановити це мені не вдалося, та й здається це неймовірним, бо-ж з історичних джерел ми знаємо, що Мазепа вмер у Варниці, де стояв у козачому таборі поруч табору шведського короля Карла XII. Все-ж факт принаймні тимчасового перебування І. Мазепи в тому будинкові можна припустити, бо то був безумовно один з найбільших будинків в тодішніх Бендерах, де жив або сам бендерський паша, або де містилася якась висока турецька адміністративна установа.

Отже-ж, гетьман міг в тому будинкові бувати, а може й жив там довший час, перебуваючи там хворим, щоб не лишатися в такому стані в шатрі в таборі. Тепер той будинок належить, як в насмішку долі, якимось кацапам — торговцям овочами, значно перероблений, має над — і прибудови, але зберіг назовні головні свої форми мазепиних часів.

Пробратися до Варниці, яка лежить в де-кількох кілометрах від Тягини, близько тягинської фортеці (ще турецької будови) на самому березі Дністра, не так то було легко. Перше за все, від двох днів лив майже безперестанний дощ, який робив шлях непроїздним. По-друге, Варниця лежить в прикордонній смузі, що підлягає станові облоги.

Хоч і мав я рекомендації від міністерства культів та дозвіл від міністерства внутрішніх справ, але-ж дозвіл на переїзд до Варниці треба було дістати від місцевої військової комендатури.

Нарешті це було здобуто і ми вирушили до Варниці разом з комендантом румунської жандармерії, дуже симпатичним майором, що було нам уже на руку хоч би вже через те, що з самим дозволом все-ж таки нас не було б допущено до самого берега румунською сторожею. Під густим дрібний дощем по дорозі, на якій коні грузли місцями майже по коліна в болоті, добралися ми до Варниці, де за селом зупинилися на горбі, коло якого стоїть обеліск з написом: «Carolus XII Rex Sue-diae».

Обеліск той поставлено заходами шведського посольства та румунського уряду на місці, де мав стояти в 1709 р. дім, в котрому жив Карло XII.

З того горба видно як на долоні протилежний беріг Дністра, зарослий верболозом, та широкі простори України. Певно, що й два з четверттю століття тому назад І. Мазепа і його козаки дивилися з того горба на Україну, повні того-ж почуття глибокої любови до залишеної батьківщини та безмежного душевного болю, які переживали і відчували ми, сучасні емігранти, стоячи на тому-ж історичному місці.

І доля України в ті часи хіба не була майже та-ж, що й зараз? Тоді Україна стогнала під брутальним чоботом ката-царя, як тепер під п'ятою червоного ката-Сталіна.

В такі хвилини глибоких душевних переживань відчуваєш себе міцніше, ніж ніколи, зв'язаним в минулому і майбутньому з історією і долею цілої України, цілого українського народу, а біль душевний, що його тоді відчуваєш, стає струмком животворної води, яка поновляє твої сили терпіти і робити на користь своєї батьківщини та своїх братів.

На самому березі Дністра стоять трикутником три криниці (звичайні криниці з журавлями), які називаються «мазепиними» і які по переказу було викопано козаками Мазепа, яко пам'ятник на «спогад його душі». Це є старовиний молдаванський звичай копати в пам'ять померлих родичів, друзів або видатних людей криниці, що уважалося справою богоугодною та добродійною та що має своє пояснення в тому, що в засушливих степових місцевостях, як от на Бесарабії та й на Україні, всяке нове джерело води являлося цінним придбанням людности.

Сліди цього звичаю знаходимо ми у Т. Шевченка в його «Москалевій криниці».

На краю села Варниці стоїть невеличка сільська церква, дуже стара, але встановити, чи це та сама, в якій було зараз по смерті відспівано похорон І. Мазепа по зовнішніх ознаках неможливо. Треба уважати, що вона у всякім разі стоїть на тому ж місці, або зараз поруч нього, де стояла варницька церква, в якій в 1709 р. лежав прах гетьмана.

Резюмуючи вище подані відомости, можемо зробити висновки:

1) На території Румунії ще збереглися пам'ятники, які мають відношення до особи і епохи гетьмана І. Мазепа. Ці пам'ятники є як рі-

чевого характеру: церкви, надгробок і т. ін., так і духового — згадані літописи молдавських хронікерів.

2) Шляхом дальших розшуків можна без сумніву знайти ще немало важливого й цікавого матеріалу, яким би можна було освітлити яскравіше певні моменти мазепиної епохи.

Нашому й майбутньому поколінням українського суспільства належить вжити заходів, щоби не зникли остаточно й ті сліди, що зараз лишилися по гетьманові І. Мазепі на території Румунії, поширити далі розсліди та прислужитись тим до правдивого освітлення особи того, кому-б належало стати «у к р а ї н с ь к и м В а ш и н г - т о н о м», як би не зла гра долі, яка примусила його кінчити життя політичним емігрантом.

Але не дивлячись на всю трагичність, яка спіткала І. Мазепу і задумане ним діло, ми твердо віримо в здійснення його провідної ідеї повного політичного визволення України та можемо сьогодні в день 300-літніх роковин з дня народження гетьмана І. Мазепи сказати словами незабутнього нашого Т. Шевченка:

«Спи, гетьмане,
Поки встане
Правда на сім світі».

(«Чигирин»).

В. Трепке.

Пам'яті Павла Митрофановича Сулятицького.

І знову важка невіджалована втрата. Знову смерть вирвала з наших рядів ясну постать відданого сина України. Дня 18 серпня 1932 року у Варшаві в шпиталі Червоного Хреста попрощався з життям Павло Сулятицький.

Павло Митрофанович Сулятицький скінчив Ярославський Юридичний Ліцей ім. Демидова, де глибокий допитливий розум покійного збагнув істоту права і поставив його до шеруги видатних українських правників. Як доброго правника, його — ще зовсім молоду людину — переносять з посади мирового судді М'ріупольського повіту в серце Кубані — Катеринодар. Тут покійного застала революція 1917 року.

Судова праця Павла Митрофановича дала йому можливість близько познайомитися з усіма верствами населення Кубані, з її національним українським обличчям, соціяльним прагненням.

І коли великий революційний здвиг пройшов по містах і станицях Кубані, то Павло Митрофанович Сулятицький був одним з тих, що творили огнище кубанських визвольних рухів, був тією моральною силою, що розбурхане море краю вбірала у властиві йому українські національно-політичні і соціяльні береги. І кубанці належно оцінили

П. М. Сулятицький
(13. VIII. 1884—† 18. VIII. 1932).

Фото Офінор

Павла Сулятицького, доручаючи йому відповідальну варту народньої справедливості — обираючи міністром юстиції Кубанського Краю.

Дальніший хід подій примусив Павла Сулятицького залишити рідну землю і нести важкий хрест емігранта, спочатку у Відні, потім у Празі, і нарешті у Варшаві. Але ні злідні, ні політична розвихреність більшості земляків не захитали великої ідейності, не відхилили його шляху від наміченої мети. Спокійний, ласкавий і делікатний в обходженні з людьми, був він твердим і безкомпромісовим в своїх ідеях аж до останніх хвилин свого життя.

Надзвичайно працюючий, Павло Сулятицький з перших днів еміграції починає важливу працю над зібранням і впорядкуванням матеріалів, що торкаються визвольних змагань Кубані. З під його пера вийшов у світ перший том кільки томової праці під назвою «Нариси з історії революції на Кубані», короткий нарис мовою польською «Кубань» і цілий ряд цінних статей в «Кубанським Краю».

Крім цього, покійний вклав не мало своєї конструктивної праці в правничий дорібок української політичної еміграції в Польщі, як керівник правничої секції Головної Управи Українського Центрального Комітету, як керівник правничого семінара Українського Наукового Інституту у Баршаві та як член Українського Правничого Товариства.

Як людина, товариш і громадянин, Павло Сулятицький залишив по собі невтішний біль і щирий жаль у всіх, хто мав щастя зійтися з ним при праці.

* * *

Народився 13. VIII. 1884 в м. Великі Сорочинці Миргородського повіту, де батько був завідувачим міністерською школою. Жив тут до 1889 р., коли батько пішов у священники до села Гиреві-Юсківці Лохвицького повіту, а потім (1890 р.) до Березняків Хорольського повіту, потім до Ладанського Жіночого монастиря Прилуцького повіту (1899 р.) і нарешті до Полтави (1902 р.).

1894 р. вступив до приготовчої класи Лубенської Духовної школи, а 1899 р. до Полтавської Духовної Семинарії, яку скінчив року 1905. Того ж року вступив до Демидовського Ярославського Юридичного Лицею, що його скінчив з званням кандидата прав р. 1910. В лицей весь час належав до українського земляцтва і один час був головою його.

Року 1910 вступив до Новочеркаської Судової Палати кандидатом на судові посади, але через де-кільки місяців перейшов до Новочеркаського Окружного Суду. На весні 1914 р. був призначений додатковим мировим суддею до Маріуполя; в-осени 1916 р. був переміщений участковим мировим суддею до Катеринодара, а з 1917 року до того ще був обраний на «непременного члена» Катеринодарського З'їзду мирових суддів. 1917 р. був головою Катеринодарської Просвіти, членом управи Кубанської Української Національної Ради, товаришем голови Катеринодарського Громадського Комітету. В-осени 1919 р. призначений був на посаду члена Катеринодарської Судової Палати, а в січні 1920 р. покликаний на міністра юстиції Кубанської Народньої Республіки.

* * *

Похорон Павла Сулятицького відбувся 20-го серпня 1932 року о год. 4 по пол. на варшавським православним цвинтарі на Еолі. Похорон попереджувала заупокійна служба й панахида.

На сумний похоронний обряд надіспів літаком з Женеві Пан Головний Отаман Армії УНР Андрій Лівичський в асисті військового міністра генерала В. Сальського. В церкві зібралися представники Головної Управи УЦК, Українського Клубу, Союзу Українок, Спільки Інженерів і Техників, Правничого Товариства, клубу «Прометей», представники польського громадянства і численна українська колонія м. Варшави.

По-серед церкви стояла труна з покійним у квітах і вінках. На вінках переважали жовто-блакитні кольори стрічок. На стрічках вінків віднілися написи: Незабутньому приятелю від родини А. М. Лівичського, «Міністрові Павлові Сулятицькому — Уряд Кубанського Краю», Дорогому Павлові Митрофановичу — українці з Кубані», «Дорогому товаришеві праці Український Центральний Комітет», «Дорогому товаришеві Павлові Митрофановичеві від Правничого То-

вариства», «П. М. Сулятицькому — Український Науковий Інститут», «Walczącemu o wolność uciemienionych narodów Komitet Azerbejdżanu», «Walczącemu o wolność uciemienionych narodów Komitet Idel-Uralu». «Незабутньому другові Павлові Митрофановичу від Іножарських», «Любому Павлові Митрофановичу родина Білінських», «В останнє П. М. Сулятицькому від І. Базяка». Крім вінків, труну було вкрито китицями квітів від приятелів і знайомих покійного.

По жалібній церковній відправі вирушив сумний похід до свіжої могили. Труну з церкви аж до могили несли найближчі приятелі покійного. В першій ряду підтримував труну Пан Головний Отаман Армії УНР Андрій Лівичський, який над могилою виголосив чулу прощальну промову. Охарактеризувавши покійного як людину, громадянина, революціонера й борця за добро рідного краю, Головний Отаман з особливим натиском підкреслив загально-українську втрату, яку зазнала Україна через смерть покійного, а тако-ж і він особисто, що втратив близьку людину, порадника і приятеля.

В імені Отамана Кубанського Краю прощався з покійним сердечними словами інж. Є. Гловінський.

Чулу, глибоку змістом промову виголосив в імені уряду Української Народньої Республіки військовий міністр ген. В. Сальський, що підкреслив зразковий патріотизм і твердий державний розум покійного.

Міністр Грузинської Республіки п. Мдівані в імені клубу «Прометей» висловлював глибокий жаль, що пригноблені Москвою народи втратили досвідченого оборонця і сміливого революціонера.

Від Східнього Інституту прощався з покійним коротким словом голова Інституту сенатор С. Седлецький.

Голова Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі М. Ковальський в імені всієї еміграції в Польщі чулими словами дав образ покійного, як працівника, громадянина і патріота.

Останню промову над могилою Павла Сулятицького виголосив від Українського Правничого Товариства Гліб Лазаревський, який підкреслив ту незаміниму втрату, яку понесло в першу чергу Правниче Товариство.

Сонце хилилося за обрій. Сумом повита громада вдивлялася, як росла на чужій землі нова могила, збільшуючи колонію дорогих могил України.

В. Іграснопільський.

Українська пластунка в пластовій інструкторській школі на Словаччині.

Чеський Союз Пластунів улаштовує що-літа курси для пластових провідників(иць). Такі курси відбуваються на лоні природи і тому їх звуть «Лісова школа» («Lesni Skola»). На весні ц. р. я приголосилася до

такої дівочої Лісової школи, що мала відбутися в липні коло Пряшова над річкою Топлою. На початку липня поїхала я туди з Праги.

Курс мав на меті не лише навчити учасниць різних галузів пластування, а, головне, показати, як провадити пластові відділи і працю в них. Знаємо з практики, що нерозумно буває провідниця безрадна, коли треба готувати молодь до іспитів, бо вона не вміє подати матеріялу так, щоб ним зацікавити. В Лісовій школі всі виклади доповнювалися практичними вправами так, щоб провідниця пізніше могла переробити з пластунами все практично; це їм, розуміється, цікавіше, ніж сама суха теорія.

Підчас подорожі цікаво було приглянутися до населення і природи Словаччини. Словацька мова, хати й садиби дуже нагадували мені рідний край. Як я приїхала, майже всі учасниці були вже на місці. З них лиш я була чужинка.

В цей день, напередодні початку, ми лише поставили провізоричні шатра, що їх мали з собою, щоб переспати ніч і взятися на другий день до роботи.

За перші два дні треба було збудувати все, що потрібно для таборування. Ми дістали сокири, пилки, лопати, гвіздки й інше приладдя, приготували дерево для будування шатер (дошки на підсади ми мали вже готові, решту матеріялу мусіли добувати самі в близькому лісі). При цім відбулися два виклади: «Як вживати сокири та пили» та «Шатра й інші таборові будови». Перший виклад був дуже потрібний, бо де-хто з пластунок, що жили стало в місті, сокири і в руках тримати не вміли; не кажу вже про будування шатер з підсадами, про що вони знали лише з теорії. Одно шатро треба було аж двічі розкидати й знову будувати, бо зле поставили. Збудували два американських шатра й 6 австрійських з підсадами на 20-25 см. Потім поставили огорожу, стожар (13 метрів високий), а мені провідниця доручила поставити піч. Я наносила з річки відповідного каміння, замісила глину та викопала яму потрібної глибини і форми. Останнє тривало досить довго, бо піч мала бути чимала, а ґрунт такий кам'янистий, що треба було рити рискалем та витягати каміння з землі. Всі з зацікавленням чекали висліді праці, і як піч була готова, раділи мов діти та танцювали довкола неї якийсь «індіанський» танець власної композиції. На другий день, коли глина вже висохла, було урочисте відкриття. Мені належалося розпалити в печі огонь, а решта, зібравшись довкола печі, поки я запалювала, співали спеціально з цієї нагоди скомпоновану пісеньку. Пізніше ми ще зробили над кухнею дах з шатрового полотна на випадок дощу та обгородили її.

Після викладу «Вода — джерела, ріки, озера і криниці» мені доручено зробити криничку з недалекого джерельця. Спільно її викопали, наносили каміння, я її тим камінням вимурувала, дно висипала випраним піском, урегулювала відток води і обкопала криничку довкола рівчачком для стоку дощевої води. Зробили ще над нею дах і криниця була готова. Вода була чиста, як кришталь і студена. Вже на другий день у ній утаборувалися дві жабки; я їх половила і викинула, та їм там так сподобалася, що вони за якийсь час туди знову скочили.

Зрештою і не диво : увесь час була велика спека. Ми перші дні, коли мусіли працювати над будівництвом, були цілими днями на гарячому сонці, так що не одна з нас тим жабкам заздрала.

По скінченні цих підготовчих праць розклад днів був приблизно такий: О 6 год. свисток. За три хвилини кожна мусить стояти в ряді в купальному одязі і з приладдям до вмивання у руках. Біжимо на руханку, а потім на річку, що од табору зовсім близько. Купаємося, прибіраємо в шатрах, далі снідаємо і, коли є ще вільний час, пишемо щоденники, листи то-що. О 8 год. все мусить бути поприбірано, а пластунки в повних одностроях стають до підняття прапору. Співаємо чехословацький пластовий гімн. Починається праця. Звичайно маємо виклади від 8-10, потім перерва і знову виклади до 12-12,30, а там обід. Матеріал викладів пропрацьований дуже солідно; іноді не вистачає пів дня, тоді виклад продовжує інструкторка на другий день. По обіді відпочинок обов'язковий для всіх, найменше годину. Потім на бажання можна купатися (купання вранці обов'язково для всіх). Од 2,30-3 год. виклади, що тривають до вечера з первою для підвечірку. Крім згаданих, ми слухали ще такі виклади:

«Історія скавтінугу взагалі, а чеського зокрема», «Союз Скавтів ЧСР та інші пластові організації в ЧСР», «Табори й інші підприємства чеського скавтінугу», «Публічні пластові підприємства», «Чеська скавтська преса», «Провідниця, як вихователька»; після цього викладу відбулася гутірка, а виклад «Пластові табори, прогульки та екскурсії» пластунки самі потім доповнювали оповіданнями з власного досвіду, рівнож як і виклад про «Таборування та підготовка до нього». Далі були виклади: «Програм новичок та новиків», «Дитина та її виховання», «Духовий розвиток дитини різного віку», далі «Мапа», «Міряння в природі», «Орієнтація», «Сігналізація», «Креслення фігур», «Олд-Скавтки у Франції», «Узли», «Гігієна», «Перша поміч», «Спорти». Одним з найцікавіших викладів був виклад «Тотемізм — тотеми, тотемові символи та тотемові значки». Інструктор подав історію тотемізму та оповів про тотемізм в скавтінугу. Ми намалювали собі до зошитів цілий ряд тотемових символів. Так, знак Лісової школи є три індіанські шатра в крузі.

З поміччу тотемових значків можна писати, хоч крім того існує ще т. зв. тотемовий алфавит. Дальший виклад «Вогонь. Ватра звичайна (для вжитку) та святочна». Інструкторка оповіла нам про «Сетонів горщик» і ми пекли м'ясо тим способом. Викопали яму, накидали гарячого каміння, поклали на нього вже приготоване і загорнене у листя кропиви м'ясо, поставили в один кут ями кілок, засипали землею, притоптали добре, витягли кілок і налили в ту дірку півтора літри води, засипали її землею, а за годину і 5 хвилин розкопали і витягли вже готове м'ясо. Всі казали, що воно смашніше ніж те, що вони їдять дома. Так само пекли рибу в гарячому попелі під посудиною, і теж добре спеклася (за 35 хвилин).

Ми мали багато можливостей плекати різні спорти. Хто не вмів пливати, того вчили; я навчилася стріляти з лука і вживати ласо. На річці був човен і ми могли ним користатися (за дозволом провідниці).

У вечері відбувалися іноді змагання. Учасниці діляться на два гуртки, кожний гурток вибирає зпоміж себе 1-2 найліпших змагунки (при колективних змаганнях і більше). Змагались, хто найскорше розложити ватру і перепалить мотузочок, перетягнений кільки сантиметрів над ватрою, хто найскорше донесе їдунку до ціли, не розхлюпавши води в ній і хто найскорше добіжить з запалеюю свічкою (на випадок, що згасне, дістанете сірники з собою, тоді мусите зупинитися, запалити і аж тоді бігти далі), хто зпакує наплечник так, ніби він вибрався у мандрівку; хто найскорше вбере на себе повний пластовий однострій. Було багато всяких кумедних змагань. А скільки при тому було веселощів, сміху! Я найскорше (за 7 секунд) вилізла з 2 метри довгого мішка (ще треба було пробігти кільки кроків до стожару). Все це переводилося для того, щоб провідниця знала, як і які змагання улаштувати з молоддю. Була в школі й чимала бібліотека з багатою пластовою літературою, підручниками, мапами й инш. Школою керувала провідниця, виклади мали інструктори, спеціально для цього призначені.

У вільну хвилину пластунки робили т. зв. музей. Це мініатюри шатер, ріжного рода огнищ, ліжок і иншого таборового урядження.

У школі цілий день всі ходили лише в купальному одязі і засмалилися на сонечку так, що виглядали, як муринки. Тільки на підняття прапору (як уже згадувала), та на ватру треба було мати повний пластовий однострій.

Одними з найцікавіших моментів у житті Лісової школи були ватри, що відбулися кільки раз. Над вечір усі йшли в ліс по дрова, моїм добровільним обов'язком було ватру приготувати. Запалювали її о год. 8-8,30 вечера. Це була найвеселіша частина дня. Пластунки співали хором і солові пісні (я навчилася там дуже гарних словацьких пісень, що дуже подібні до українських), танцювали народні та імпровізовані танці, робили комічні сценки і т. и.

Я мусіла що-ватри на загальне прохання співати українські пісні, які всім дуже подобалися; під кінець усі вже вміли їх співати. В перші дні пластунки нераз прохали мене заспівати яку російську пісню, чи затанцювати який-будь російський танець. Я відповідала, що не вмю по російському співати, і не знаю московських танців, бо в Московщині ніколи не була. Про Україну вони знали дуже мало, і я при кожній нагоді їх інформувала. Під кінець вже знали різницю між українцями і москалями. Їхне, спочатку байдуже, щоб не сказати вороже до мене відношення, за пару днів зробилося зовсім прихильним і та прихильність зростала в міру того, як ми себе взаємно пізнавали. Коло мого шатра поставила я наш національний прапор на знак того, що там мешкає українка. Він викликав загальне зацікавлення, всі приходили питати, який це прапор, і мені довелося відбути цілий виклад про український національний прапор, про державний знак України і взагалі про Україну. Одна пластунка хотіла, щоб я її вчила говорити по українському, але на це вже зовсім не було часу. Було його дійсно дуже мало. З ранку до пізнього вечера була робота. Між тим треба було провадити ще денник і записувати виклади. На підставі тих записок треба потім написати працю та послати її до Союзу Чеських

Скавтів, після чого спеціальна комісія вирішить, чи та пластунка абсолювувала курс.

Кожна пластунка, що має хоч будь-яку можливість, мусить відбути такий курс, щоб побачити, що таке справжня пластова школа і пластова життя, щоб навчитися виховувати з молоді дійсних пластунок і пластунів. В наступному році словацькі пластунки планують улаштувати таку школу в Татрах.

Вночі пластунки вартували по черзі. Вартуючи, можна було практично перевірити те, що вчили з «Орієнтації в природі». «Вночі» була гарна, і небо було завжди вкрите зорями. Я дуже любила вартувати. Таємничо шумить ліс, булькотить річка, котячи посріблені місячним сяйвом хвилі через каміння, а маленькі жучки — «світлячки», що мов якісь летючі зорі снуються між деревами, додають усій природі казкового вигляду. Лиш шатра білють на темному фоні дерев і пригадують, що це не казка.

Полтавка.

Прага, серпень 1932.

Большевицький блеф або світовий конгрес проти війни.

В голандській столиці Амстердамі відбулося 27-го серпня с. р. відкриття конгресу, а протягом наступних двох днів демагогічний комуністичний мітинг в «Р. А. І. — Debanw» (Р. А. І. будинок). під зовнішнім гаслом «Проти війни», а в дійсності «За комунізм — за совіти».

Виходимо з амстердамського двірця. Проти нас широкий міст над досить брудним та вонючим під час спеки каналом. Зараз же кидаються нам у вічі величезні написи, розмальовані білою фарбою на тротуарах та мостах: «Конгрес проти війни», «У неділю 28-го мітингу проти війни в Р. А. І. Будинку», «фашизм є звірський», «Хай живе совітська Росія».

По написах по головних артеріях міста, як «Війна — війни», «Проти війни — горожанська війна», «Геть руки від совітської Росії та совітського Китаю», «Хай живе совітський Китай», «Допомога совітам», «Хай живе червоний фронт», «Робітники захищайте вашу класу» і т. ін. знайшли ми швидко місце конгресу.

Навколо будинку, де відбувалася як раз і вистава квітів (ронія долі) читаємо під ногами вже такі гасла між намальованими серпами і молотами: «Хай живе Троцький», «Хай живе голандська с.-рев. партія», «Допомога російській революції проти диктатури Сталіна», «Рятуйте Раковського» і т. ін. Конгресистів набралось по-за тисячу. Представлено було комуністичні і їй подібні партії приблизно 35 країн, за винятком Польщі та СРСР, представників якого не було допущено урядом до Голландії. Добра половина людей складалася з німців та французів. Еліта конгресистів та конгресистів в червоних сукнях та сорочках з поважними портфелями та переважно наркомісарсько-жидівського типу. Маса, обквітчена червоними значками та стрічками прибувала групами, інколи зі співом революційних пісень.

Між крикливою, на чудо спокійним голандцям, цією публікою вешталася декілька голандських червоних «фронт-ударників» в зелених одностроях з червоною стрічкою на руці та в капелюс на російсько-большевицький лад. Ці «сталіністи» мали завдання розганяти «фашистів», а тим часом обмежувалися лівідацькою тих, що роздавали троцькистські тракти, що й почалося інтервенцією поліції.

Конгрес цей був, як пише з рацією с.-дек'овський орган Голандії «Нарід», попросту велетенським комуністичним блефом. Конгресова саяга була уквітчана червоними написами: «Contre le brigandage Japonais», «Hands off China», «Handen af von Soviet Rusland». Скрізь знаходилися комуністичні брошюрки та в одному куті маленька вистава совітської літератури та книжок про п'ятилітку. На естраді панували такі особи: Анрі Барбюс (видавець большевизанствуючого французького журналу «Monde»), Елеонора Деспород, Анрієт, Роланд, Голст, американський письменник Андерсон, голандський комуніст. лідер Боб Неєтер та інші.

Вдкрив конгрес славнозвісний А. Барбюс змагаючися дарма виправдатися, кажучи, що організація конгресу не була комуністичною.

Ромен Ролан писемно закликав конгресистів до «єдиного фронту» проти війни, індійський лідер Патель, що попав на конгрес певно помилково, заявив про індійськи, що він не комуніст, а націоналіст. Говорім, каже він, лише про перешкоду будучій війні, бо під цей час панує в Індії війна. Коли хочете боротися з війною, то треба перш за все не дозволити панування одного народу над другим. Товариш Неєтер, що забрав після нього слово, не відповів Пателю, а лише оголосив протест проти того, що уряд Голандії заборонив в'їзд делегатам СССР.

М. тинг пройшов цілковито в демагогічний та большевицький спосіб. Промовляла низка комуністів-сталіністів.

Присутні «не-комуністи» навіть і «троцькісти» не сміли промовити слова. На них дивилися чортячими очима, їх намагання говорити вкривали галасом та криками «червоний фронт». Густими оплесками були вкриті такі заяви, як, напр., інокитайського делегата: «Лише під прапором Москви можливо боротися з війною». Комуніст Мюнценберг заявив, що боротьба з війною мусить провадитися під тим прапором, з яким боролися Роза Люксембург та Карл Лібкнехт. З лайками, комуністичною пресою, та дедве не з бійками пройшов цей ніччемний погано zorganizований «всесвітній злет комуністів» перед очима флегматичних та цілком байдужих голландців, що на велос педах, цілими родинами, мандрували на «week-end».

Скінчився цей «конгрес» прийняттям маніфесту А. Барбюса, про якого протягом всього конгресу і слова не згадувалося. Він шує цей маніфест між іншим так: «Є фактом, що всі капіталістичні держави трактують СССР як спільного ворога, якого вони хочуть знищити». «Після довгої низки нападів на Росію, одкрито готується на Далекому Сході останній хрестовий похід проти соціалістичної держави». Маніфест цей протестує проти поневолення колоніальних рас та висловлюється проти Версальського трактату. Ніякого плану діяльності цей конгрес не виробив та був, як можна було сподіватися, цілком платонічним. Був в ньому тако-ж мало зрозумілим самим конгресистам, бо промови йшли на різних мовах, без доброго перекладу.

Треба додати, що прибувши на цей конгрес від Головної Української Еміграційної Ради з метою подати український меморандум, ми не змогли з огляду на незалежні від нас причини поспіти на відкриття. Далі, з огляду на суто большевицький характер конгресу не було радії і змоги виконати доручення.

Ю. Я.

З життя й політики.

— Різке погіршення господарської ситуації на Україні. — Стан кам'яновугільної промисловости. — Стан сільського господарства. — Заходи і тактика центральної влади.

Продовжуємо перервані під час літніх ферій огляди господарської ситуації совітської України.

Відновлюючи їх, ми ще раз мусимо повторити і підкреслити те, що зазначали ми багато разів. Ми використовуємо матеріал, який дає совіська преса. Отже про те, про що совіська преса не дає матеріалів, ми писати не можемо. В останні місяці в європейській і емігрантській пресі з'явилось багато інформацій про голод, який панує на Україні, про голод, який своїми розмірами нагадує 1921 рік. Мимо того, що ці звістки, в зв'язку з тою характеристикою сучасного господарського становища, яку дають совіські матеріяли, є цілком правдоподібні і відповідаючі дійсності, ми на цій стороні сучасної господарської ситуації спинятися не будемо, хоч в своїх попередніх оглядах ми вказували на неминучість голодової катастрофи в УССР. Не будемо спинятися через те, що про теперішній голод на Україні совіська преса не подає жадних матеріалів — вона відносно цього заховує уперту мовчанку.

* * *

Безнадійний продовольчий стан, в якому пробуває совіський союз, а з окрема Україна, хоч і замовчує його урядова преса, мусів відбитися на всх ділянках господарського життя.

Совіські матеріяли з виразністю і категоричністю, яка не зоставляє місця для жадних сумнівів, констатують різке погіршення господарського становища на протязі двох-трьох останніх місяців, погіршення, яке носить характер катастрофи.

Регістрацію відповідних даних почнемо з промисловости, де становище, згідно з совіськими даними, є ніби-то більш сприятливе. Дані про совіську промисловість за останні місяці вказують на різке звільнення і зниження темпів розвитку в важкій металургії і в кам'яновугільній промисловості — тих галузях, які є основним нервом промислового розвитку. Зокрема дуже важна ситуація в кам'яновугільній промисловості на Україні. «Правда» в ч. 187 з 8. VII ситуацію в українському Донбасі малює в таких рисах: за перші п'ять місяців в б жучого року в Донбасі було зроблено капітальних вкладів на 100 міль карб., справу з недостаткою робочої сили було ліквідовано цілком, так що можна скоріше говорити про наявність в Донбасі лишк в робочій силі, ніж про її брак. Проте добова норма здобичі кам'яного вугля в Донбасі не тільки не зростає, а невпинно зменшується: в січні вона виносила 141.000 тєн, в лютому — 137.000 тєн, в квітні — 127.800 тєн, в червні — 121.000 тєн. В перші дні серпня, як констатує та сама «Правда» пізніше (ч. 220 з 10. VIII) здобич угля в Донбасі знизилася до рівня серпня минулого року: Донбас дав на добу 85-100 тис. тєн, не зважаючи на те, що має робітників на 25.000 чоловік більше. Як це катастрофічне становище в кам'яновугільній промисловості мусить відбиватися на роботі інших галузів промисловости, на функціонуванні транспорту, є ясним без коментарів.

Так є тепер в совіській промисловості, яка являється одною з найбільш сприятливих ділянок совіського господарського фронту.

* * *

Становище в сільському господарстві є без порівняння більш важке і гірше. В свій час на підставі даних про засівну площу на 1 червня ми констатували були дуже серйозний прорив у виконанні весняного засівного плану. На підставі пізніших совіських зводок про результати ходу «весняних» засівів до 1 липня, можемо констатувати, що на Україні засіяно 16.851 тис. гектарів ярових хлібів — план виконано на 88,2 відс., а площа ярових посівів складає 91,0 відс. площі ярових засівів минулого року, засіяно проти минулого року ярових хлібів на 1,664 тис. гект. менше («Правда» ч. 193 з 14. VII). Треба мати на увазі, що фактична можливість до господарського використання площі весняних засівів на Україні є менша від тої, яку дає совіська статистика. Не спиняючися на питанні про загаль-

ну в'рог дн сть совітських засівних даних, треба все таки підкреслити, що їх треба зменшити на всю ту площу, яка знаходиться під засівми. зг об-леними пістя зак ичення нормального періоду сівби — в к нці травня . на протязі червня місяця. Таким чином прорив на весняному засівному фронті є значно більший.

Не опанувавши тих труднощ в, які стояли в пер іод весняної сівби, совітська влада так само не може справитися з тими завданнями, які стоять в обсягу збору урожаю і нових хлібозагот.вель. На 20. VIII на Україні скошено 85,8 відс. дзернових хліб.в, з окрема озимини скошено 92,2 відс. Проте ці, рівняючи високі відсотки скошеного хліба на основі практики попередніх років ще не свідчать про успішність збору урожаю. Про справжнє переведення збору хліб.в дають поняття лише цифри про застиртований і обмолочений хліб. А на 20. VIII було застиртовано 38,6 відс. скошеного хліба, а обмолочено лише 13,4 відс. («Правда» ч. 235 з 25. VIII). Що-до хлібозагот.вель, то на 21. VIII серпневий план хлібозаготівель виконано лише на 20,4 відс., а річний на 5,9 відс. («Правда» ч. 233 з 23. VIII). Темпи, як збору урожаю, не зважаючи на зменшення посівної площі, так і хлібозагот.вель без порівняння нижчі, ніж минулого року.

Серйозність ситуац і в сільському господарстві України особливо підкреслюється тим, що центральна совітська влада перед збором урожаю вжила вс х заход в, щоб підтягнути розхлябаний совітський апарат на Україні. Центральною совітською пресою провадилося перед збором урожаю систематичне цькування українських партійних організацій і обвинувачування їх в ус х смертних гріхах. На початкові липня відбулася конференція КІПУ, присвячена лише питанню збору урожаю і хлібозаготівель. На к нференцію спец iallyно прибули Молотов і Каганович, при чому Молотов виступив з рядом різких обвинувачень проти ЦК КІПУ. Конференц ію прийнято довгу покайну резолюцію, в якій українськ партійці признавали повну рацію московським прокурорам і об цяли виправитися. Проте, як бачимо з наведених даних про перебіг роб т по збору урожаю, і московське підтягування, і українськ обіцянки виправитися дають м німальні результати. Це констатує тако-ж і «Правда», яка в одній з останніх передових (ч. 217 з 7, VIII), в зв'язку з ходом роб т по збору урожаю на Україні, констатує: перебудова партійної роботи в їдбувається пов льно, нер шуче, а в багатьох випадках і дуже неохоче: не видно ентузіязму, нема б льше большевицького запалу (розстріл наш. В. С.) в підход до такої важної проблсм, якою являється піднесення сільського господарства.

Мабуть саме в цьому, що в своїй необережності зрадив передовик «Правді» в браку віри і ентузіязму, в відсутност большевицького запалу і полягає вся катастрофічність сучасного стану большевицького господарства. Темпи можна надолужувати, недовиконання можна викснати пізніше, коли є запал і ентузіязм у тих, що стоять на чолі. Але коли серед керівників панують такі настрої, про які говорить передовик «Правди» — вони є симптомами не тільки катастрофічності сучасного стану, але й дуже важним симптомом недалекого к нця совітської влади.

* * *

Тим часом совітська влада брак ентузіязму і большевицького запалу серед командуючої групи змагається надолужити системою застрашування тих, які до командуючої групи не належать. Новий совітський «неп», початок якого де-хто змагався бачити в весняних декретах про колхозну торговлю, зав'язнув, не встигнувши розцвісти. Про те, що черговим завданням влади є делегатити розвитку торгівлі совітська преса писати перестала. Навпаки, тепер вона виразно підкреслює, що вільна торгівля хлібними лишками може наступити лише після виконання хлібозагот.вельного плану. В доповнення до декрету з 20 травня про порядок переведення колхозної торгівлі оголошено постанову ЦК'а і СНК ССРСР про боротьбу

з спекуляцією («Правда» ч. 233 з 23. VIII); тим, що будуть спекулювати або перекуповувати продукти, забезпечується цю постановою концентраційний табор на 5-р років. Видано постанову ЦК'а і СНК ССР про охорону майна державних підприємств, колхозів і кооперативів та скріплення громадської власності («Правда» ч. 219 з 9. VIII). Згідно з цією постановою за присвоєння вантажів в залізничному і водному транспорті, а також майна колхозів і кооперативів — в тому числі за збирання колосків на колхозному полі — визначається, як кара — розстріл, а при наявності полегшуючих обставин 10 років позбавлення свободи з конфіскацією майна; друга частина декрету визначає кару 5-10 років концентраційного табору за насильства і погрози або лише проповідь насильства і погроз у відношенні до колхозників з ціллю примусити їх вийти з колхозу. Випадки розстрілів на підставі цього декрету за зб'рання колосків у полі світська преса вже не сгурувала.

* * *

В цих напружених рисах яскраво і виразно зазначилася совітська господарська ситуація на протязі останніх двох-трьох місяців. Так з'ясується вона на підставі лише тих матеріалів, які дає совітська преса. Не підлягає сумніву, що ця напруженість, коли прийняти на увагу ту частину фактів, яка пресою не реєструється, є значно більшою і поважнішою. Такої напруженості ситуації в совітських відносинах ми не знаємо від довшого часу. І треба думати, що совітська влада стоїть на передодні дуже важливих подій та ускладнень.

В. С.

3 міжнародного життя.

— Сполучені Штати, совіти та Азійський Схід.

Минулого разу на цьому місці вказано було на те, що Сполучені Штати Північної Америки, готуючися всебічно для боротьби з Японією, не цураються навіть пересправ з ССР. Для такої вказівки було багато матеріалу, розкид його по світовій пресі, але все це — були окремі, випадкові звіткі, на яких не можна було братися до ширшої розваги. На сьогодні, однак, як з'ясується, можна уже цілком позитивно говорити про те, що між Америкою та совітами розпочато пересправи, як мають свою метою утворити неначеб-то у договірній формі: політичне та економічне наближення між цими, такими неподібними одна до одної державами.

В домест про це принесено французькою пресою і мають такий вигляд. Сполучені Штати мають визнати ССР de jure і за це д'стають:

1. Обіцянку сплатити американцям по тих боргових облігаціях царського і тимчасового російських урядів, які знаходяться на сьогодні в руках американських банків і оцінюються в цілому на суму приблизно у 875 мільйонів доларів, тоб-то щось близько 30 мільярд в французьких франків.

2. Довголітній договір про неначеб-то аренду цього Камчатського півострова, на якому Сполучені Штати мали б стати повними хазяями, використовуючи його, як базу для чинности великих американських авіаційних підприємств.

З свого боку Москва мала-б, серед інших компенсацій, за це д'стати право розмістити на американському грошовому ринкові свої облігації, що походять із внутрішніх совітських позичок. Для полегчення цієї операції, на облігаціях американців мають поставити урядове означення, що ця на їх оплачується в золотих кербовенцях.

На таких начеб-то базах мають у припішеному темпі вестися світо-сько-американські пересправи. Коментар'ями до них повна зараз європейська преса. Компенсації, які мають вигорити собі большевики, не притягають до себе великої уваги. А це тому, що, як то ясно для всіх, і в цьому випадку московські комуністи роблять лише те, що вони робили завжди в усх аналогічних справах, а саме, дбають про те, аби якийсь дістатися до чужої валюти. Світські облігації у золотих карбованцях — це лише нова форма кредитів, які раніше діставали большевики в обмін за свій імпорт, та які зараз, як відомо, обриваються їм скрізь, навіть у союзній з ними поки-що Германії.

Інакше стоїть справа з компенсаціями, що їх виговорюють собі Сполучені Штати. Досі, коли большевики пробували говорити з Америкою щодо їх визнання, а таких спроб на протязі останніх десятих літ було більше, вони завжди діставали відповідь, яка зводилася до двох умов. Перша з них — визнати і заплатити борги попередніх російських урядів, друга — припинити існування московського комерту і демократизувати організацію СССР.

Перша з тих умов фігурує і зараз в світсько-американських пересправах. Раніше большевики одкидали були її а limine. І не тільки тому, що це йшло в супереч з їх принципами. Крім принципів обох сторони в цій справі є ще й сторона чисто практична. По-перше, коли совітчики платитимуть по старих боргах Америці, то чим і в який спосіб зможуть вони довести іншим державам своє право не визнавати тих боргів? Настунуть неконечні тертя, непорозуміння, дипломатичні наступи і т. и. По-друге, в світсько-германському договорі з р. 1922 єсть один параграф, в якому впрост зазначено, що коли совіти хоч щось комусь заплатити по старих боргах, то тим самим автоматично вони мають по тих боргах заплатити і Германії. Тому то й зривалися завжди у совітів пересправи щодо тих боргів з Францією, Англією і т. ин. Що примусило большевиків погодитися на таку умову, не знаючи ще всіх подробиць справи, сказати тяжко. Може те, що їх фінансове становище на сьогодні безнадійне, і можна приставати на все, бо все одно платити буде нічим; може те, що вони передбачають зрив свого союзу з Германією; може тому, що вони світа не бачать од страху перед Японією; може, зрештою, всі вказані причини діють одночасно.

Другої умови Сполучених Штатів — про демократизацію і комерту — на цей раз у пересправах немає. Мабуть такі американці зрозуміли, що коли хочеш з кимось пересправляти, то не можна вимагати, аби твій контрагент наперед погодився на самогубство, чим була б для большевиків в державна демократизація та заборона комерту. Натомість, американці виставили передачу їм Камчатки на якихось орендних чи концесійних умовах.

Ця умова являється ні сьогодні справжньою сенсацією міжнародного політичного дня. Значення її многозначне і далекосягле. Станеться чи ні ота передача Камчатки, — буде видно пізніше. Але вже самий факт такої умови чи передумови вказує на те, що Сполучені Штати не вважають СССР рівним собі, ні якій будь іншій, справді незалежній і твердій державі. Бо ж з такими умовами — територіальної оренди чи концесії — можна звертатися лише до так званих напів-колоніальних держав, як, скажемо, Китай, Аннам, арабські королівства, де-які з латинських американських республік то-що. Колиш, літ 70 тому назад, Сполучені Штати за величезну ціну купили у царської Росії її американську колонію Аляску. Тоді цей факт продажу державної території зробив ганебне враження як на самих росіян, так і на цілий світ. Тепер ті самі Штати змагаються придбати великий шматок державної російської території ще дешевше, бо по орендних цінах. І большевики неначеб-то цілком на те пристають, себ-то самі себе викреслюють з числа рідноправних світових держав. Цей один факт ясно говорить за те, що мабуть такі мають рацію ті, які вважають, що СССР доживає останньої хвили. що горить земля під ногами совітів і в середині держави їхньої, й на Азійському сході, а може й у самій Європі.

Але крім того, так мовити, престижного значіння, багато важить на сьогодні той факт, що передача Камчатки загострила б і в нерозв'язний вузол зв'язала б і без того загострені і заплутані японо-китайсько-совітсько-американські відносини на Азійському Сході. Досить для того лише подивитися на мапу Азії.

Камчатка (територія більша за Францію і якихось 10-15 тисяч населення) замикає собою з півночі і частиною із Сходу так зване Охотське море. Од неї на південь вже лежать японські Курильські острови. Досі море це було (з р. 1905) цілком японське, бо російського флоту там майже не було. З появою Сполучених Штатів на Камчатці японці мали б зараз же з ними воювати, або без війни і назавжди одступитися од своєї мрії гегемонії в східно-азійських морях та експанзії на азійському континенті. Без Камчатки Сполучені Штати безсилі їй в цьому перешкодити; маючи Камчатку, вони матимуть могутню базу, так мовити, на слові свого противника.

Що-правда, в повідомленні про совітсько-американські переговори говориться про те, що Камчатку Сполучені Штати орендують для розвитку чинності якихось ненавчб-то приватних авіаційних підприємств. Але, явна річ, не тільки японці, але їх малі діти зараз не повірять цій казці. Бо що-ж справді робитимуть там приватні аерсплани? Камчатка, безперечно, принаймні на перший час, потрібна буде Сполученим Штатам для чинності аеропланів, але не тих, що перевозять дорогий крам, а тих, що з них можна кидати бомби. А ті бомби з Камчатки можуть бути спрямовані лише на близьку Японію, може не зараз, але як раз тоді, коли це знадобиться.

Як реагуватимуть на цю камчатську сенсацію японці? Поки вся ця справа не офіційна, мабуть вони — офіційно — не будуть ніяк реагувати. Державні японські мужи — люде витримані і знаються на тому, як і коли треба реагувати офіційно. Неофіційно? Про це ходять різного роду чулки. В російських емігрантських колах, наприклад, говорять про те, що тепер можна сподіватися на прискорення японо-совітського збройного конфлікту, щоби японцям можна було раніше, ніж совітсько-американські пересправи дійдуть кінця, по праву війни взяти собі ціле російське побережжя Охотського моря, в тому числі і цілу Камчатку, і тим вчинити край зазіханням Сполучених Штатів. Росіянам така перспектива не дуже подобається; ми, українці, маємо підстави ставитися до цієї можливості інакше.

Observer.

«Скільки не мотай, а край буде».

Коли читаєш у «Ділі» статтю п. Панейка, завше згадується наша приказка: «Скільки не мотай, а край буде». Уже здавна цей панок «мотає», плете-сплітає пасточку москвофільську, в яку й ловляться деякі, не дуже мудрі, довірливі та нездужаючі на симпатії до Москви його ближчі краєни.

Павутиннячком до плетення москвофільської пастки має послужити і «Кілька листів із Англії», що надруковані в ч. ч. 174-177 газети «Діло». У листах цих п. Панейко кидає, між иншим, таку думку: «З крихіткою здорового розуму й державного змислу» українці можуть «і свою соборність здійснити, і повну самостійність досягнути, і союз з рівно самостійною Московщиною побудувати для збереження, вивінування і захищування спільної імперії»....

Полемізувати з спритним дописувачем «Діла» ми не будемо. Ми лише його питаємо: з якого це часу російська газета «Последнія Новости»

стала зватися «Англією» та скільки «розуму», «зміслу», а головне, яке сумління треба мати, щоб перекласти статтю п. Юніуса «Судьби Англії», що вміщена в ч. 4137 «Послѣднихъ Новостей», назвати цей переклад «Листами з Англії» і за власним підписом надрукувати його в «Ділі»?

подаємо де-кільки витягів з цих «листів». Юніус в «П. Н.» у Парижі пише:

«Г. Діонео по этому поводу отмѣчаетъ, сколько разъ ему уже пришлось читать и выслушивать такъ я же «безошибочныя» предсказанія и по-французски, и по-русски».....

А. п. Панейко пише «з Англії»:

«Боже крѣпкий, скільки разів наслухався ваш співробітник таких і їм подібних міркувань не тільки з англійських, а й з французьких уст»....

В данім разі переклад, як бачимо, не задовольняючий: замість «Діонео» — «ваш співробітник» (то-б то Панейко), замість «по-русски» — «англійські уста».... Більше вдалим будуть приклади наступні.

Юніус пише в «П. Н.»:

«Вопли болѣе или менѣе искреннихъ или лицемѣрныхъ плакальщицъ въ самой Англіи и злорадно торжествующъ я про-рочества иностранцевъ раздаются почти непрерывно»....

А. п. Панейко пише «з Англії»:

«Голосъ нѣа больше або меньше ширихъ або лицемѣрныхъ плачокъ у самій Англії тай злорадні віщування чужинцѣв роздавались майже постійно»....

Юніус пише в «П. Н.»:

«Едва ли многѣе читатели Купера обратили вниманіе на то, что дѣло идетъ ни болѣе, ни менѣе, какъ о семилѣтней войнѣ 1756-63 г. г.».

А. п. Панейко пише «з Англії»:

«Тедви чи багато читачів Купера звернуло увагу на те, що мова там була не менше і не більше, як про семилітню війну 1756-63 рр.»...

Юніус пише в «П. Н.»:

«Причина этихъ пророчаній, никогда не умолкающихъ и лишь отъ времени до времени поднимающихся до отчаяннаго діапазона, заключается ни въ чемъ иномъ, какъ въ тѣхъ свойствахъ англійской политической жизни, которыя предохраняють Англію отъ дѣйствительной гибели».....

А. п. Панейко пише «з Англії»:

«Причина цих пророчень, які ніколи вповні не вмовкають, а врядогоди підіймаються до розпучливої висоти, не в чому іншому, як саме в тих прикметах»... і т. д. і т. д. і т. д....

У такий спосіб п. Панейко убгав у свої «Листи з Англії» цілу велику (і дуже цікаву) статтю п. Юніуса.

Ераст.

З преси.

В ч. 239 «Prager Presse» з 2 вересня уміщено статтю І. Е. Шрома «Russlandfahrt 1932». Стаття ця заслуговує спеціального одзначення, як з огляду на орган, який її змістив, так і на особу автора. «Prager Presse» є офіціозом чехословацького міністерства закордонних справ. Автор статті є чехословацький дипломат, який довший час був у складі чехословацького дипломатичного заступництва в Москві, а на протязі останніх років — є радником чехословацького посольства у Відні. Про совітський союз і совітські відносини І. Е. Шром писав і пише часто і багато; перед трьома роками ним випущена про СССР спеціальна книжка: «V Risi Stalinove». Писання Шрома про совіти, маючи в собі ряд цікавих критичних спостережень і уваг, разом з тим не позбавлені були своєрідного, досить виразного совітофільства. Спеціально це треба сказати про книжку Шрома «V Risi Stalinove», в якій подекуди совітофільство автора приводило до того, що він оповивав совітську дійсність рожевим серпанком і ставив дуже оптимистичні прогнози що-до дальшого розвитку совітського союзу. Коли Сталіну минуло п'ятьдесят років, з цієї нагоди Шром в одному з чеських органів умістив статтю, яка була суцільним дифірамбом і панеїриком московському диктаторові.

Теперішня стаття Шрома свідчить, що Савл обернувся в Павла. Від колишнього захоплення совітськими відносинами у автора не лишилося ані найменшої згадки. Автор оповідає про руїну сільського господарства, про голод на Україні, про занепад промисловости, про адміністративну дезорганізацію, про вичерпання совітської законодавчої творчости.

Шром констатує:

«Совітський союз тепер, на закнченні звершующого року першої п'ятилітки, виглядає як недобудований чиншовий дім, про який невідомо, коли в н буде готовий, чи буде в н збудований справді і чи взагалі в н колись бути добудований на основі тих план.в, які вироблено і схвалено на початкові будови».

Саття закінчується таким уступом:

«Зусилля п'ятилітки і великі страждання не принесли державі кращих днів. Коли ж нарешті керуючі комуністичні кола подумають про те, щоб прийняти на себе піклування про дійсні що-денні потреби роб.тництва?»

Чеський публіцист і дипломат не є першим з тих європейських большевізанів, які теперішню хвилю визнають за відповідну для того, щоб припинити свою дальшу подорож на совітському кораблі. Очевидно, не буде він і останнім.

Лист до редакції.

Редакція отримала від Українського Культурно-Освітнього Товариства «Тарас Шевченко» у Варні в Болгарії, за підписом пані Л. Крижанівської і датованого 5 вересня с. р., слідууючого листа:

«Мали ми цим літом нагоду зазнайомитися з відомою українською артисткою п. Дорошенковою, яка перебувала у Варні на курорті. Де-кільки разів тішилися ми чудовою декламацією шановної Наталії Михайловни, яка зробила незабутнє вражіння на всіх присутніх членів Товариства. Під час екскурсії нашого гуртка в чудовій місцевості, яка нагадала нам милу Україну, попрохали ми п. Дорошенкову продекламувати нам які-небудь вірші, і почули чарівний «Свшан» М. Вороного в мистецькім виконанні Наталії Михайловни. Бездоганна, незрівняна міміка, голос, який часами бренив, як пісня рідної неньки, часами гнівний, обурений, закликав до боротьби за життя, за волю... А яка глибока любов до батьківщини, яке бажання звільнення її від усіх ворогів та катів...

Все це захопило присутніх. Не можемо тому не висловити нашої вдячності шановній Наталії Михайловні та не побажати їй і надалі зберегти свій чудовий талант ще для майбутньої праці по повороті на Україну. Бо ми, емігранти, ще маємо можливості підігрівати своє національне почуття, прагнення до визволення з-під червоного ката, а що-ж відчуває наша молодь на Україні, якій в нелюдський спосіб прищеплюють інтернаціональні почуття, щоб назавжди знищити та розвалити український визвольний рух, бо червона Москва має на меті знищити нашу культуру, випалити «каленим железом сепаратистическіе уклоны».

І хто знає, скільки ще загине наших талановитих людей по допрах? Тому заховання тих наших сил, що ми маємо на еміграції, набирає ще більшого значіння.

Нехай ще довго цвіте талант Наталії Михайловни, що б могла вона коли прийде час, живим словом, що йде від широго серця, будити любов до батьківщини у нас вдома у тих, у кого цю любов червоні кати силкуються приспати.

Хай живе вільна Україна!

Хай живе її донька Н. М. Дорошенкова!»

Хроніка.

З життя української еміграції.

У Польщі

— З життя Українського Наукового Інституту у Варшаві. Бібліотека Інституту нараховує вже більше 1500 назв (1545, томів 1957). Більшу частину книжок набуто шляхом закупу (767), подарованих книжок — 562, одержаних в обмін за видання Інституту — 209. Найбільшу кількість подарованих книжок (183) одержано від Публічної Бібліотеки м. Варшави (дублікати).

Серед закуплених книжок большевицьких видань 412, з них видань Академії Наук СРСР — 102, ВУАН — 19.

Інститут розсилає свої видання через Міжнародне Бюро Обм.ну 150-м науковим інституціям, Академіям Наук різних країн, університетам найбільших міст і т. д. Цим же шляхом посилає Інститут свої видання й на совітську Україну — у всі найбільші книгозбірні, до ВУАН, до Харківської Книжної Палати й у всі Інститути Народньої Освіти (бувши університети). В межах Польщі Інститут посилає свої видання безпосереднє до Наукового Товариства ім. Шевченка, «Просвіт», українських гімназій на Волині, польських університетів і т. п.

Вже до 30 інституцій присилають інститутові свої видання в обмін — з них українських (з Галичини і на еміграції) 7, польських — 5. Крім того присилають в обмін свої видання Академії Наук: Пруська, Баварська, Голандська, Фінська, Румунська і цілий ряд інших наукових установ. На жаль, інституції совітської України і досі не відгукнулися на пропозицію Інституту обмінюватися виданнями.

Найбільша кількість книжок бібліотеки — (625) в мові українській; потім йде мова російська — 427, польська — 257, німецька — 108, французька — 76.

За галузями знання перше місце належить відділові суспільних наук (економіка і право) — 729; потім йде відділ історії і географії — 258; загальні твори (періодика, поліграфія, збірники наукових установ) — 208.

Мета бібліотеки — обслуговувати потреби співробітників Інституту, дати необхідну літературу для тих праць, що переводять в Інститут комісії і семінари, а також і індивідуальні автори. Особливу увагу звернено на наукову літературу совітську, бо як раз цю літературу дуже тяжко дістати по інших бібліотеках. Є у бібліотеки і дальша мета: має вона стати осередком «Україніки» у Варшаві.

Треба відмітити набуті бібліотекою цінні видання РУП, УСДРП, укр.-соц. партії, журнал «Воля» — комплекти за рр. 1919-1921, газета «Українська Трибуна» — комплект за р. 1921-22.

В Болгарії

— З українського життя в Болгарії. З-го сього липня в м. Рушуку українці-емігранти відбули організаційні збори, на яких вирішувалося питання про заснування у себе української організації. Збори постановили заснувати у м. Рушуку українське культурно-просвітнє і благодійне товариство під назвою «Українське Культурно-Благодійне Братство», розглянули представлений ініціативною групою вироблений статут товариства, який тут же і затвердили, обрали керуючий орган товариства, якому доручили переведення дальших кроків що-до офіційного затвердження товариства з

боку болгарського уряду. На голову організаційних збор в обрано було полковника Цибульського. До складу Ради Українського Братства обрано: на голову полковника Олександра Рекова, на заступника голови, він же і скарбник, п. Олександра Гавриленка, на секретаря п. Андрія Кириленка, і на радника п. Михайла Малишева. До Ревізійної Комісії обрано пп. Декальчука Арсена і Малахова. На запасових членів пп. Павла Бову і Русова.

З листів з Персії

З огляду на збільшення голоду в ССРСР, знову збільшилася кількість бженців з Туркестану і Кавказу до Персії. Переходять персидську границю цілі колхозни, цілі села, а тако-ж і роб.тники. На відтнку Асхабаду перейшов після перестрелки з ПУ цілий відділ совітської прикордонної сторожі. Новоприбувші сповідають жахи. Зб.гці говорять, що цієї зими навряд чи об йдеться без бунтів у червоній армії. Настрій червоноармійців загалом страшенно ворожій до совітської влади. Стримус їх лише те, що вони без зброї і що червоній армії протиставляться большевиками окремі відділи ПУ.

Листи до редакції

I

У ч. 32-33 «Тризуба» друковано статтю проф. Ст. С.рополка про книжку такого п. Вітачка «Neznamy Vojin», в якій автор, між иншим, переказує драматичні подробиці про те, як він у р. 1918 віз заарештованого Симона Петлюру тягаровим автом через Поділ до Лук'янівської в'язниці і мав наказ забити його по дорозі, але не зробив того з певних благородних мотивів.

Сам я на той час у Києві не був і не знаю усіх деталей тої справи. Але, як здається, наведен. п. В тачком подробиці для біографів Симона Петлюри — річ нова, тому треба що до них поставити насамперед питання: чи можна взагалі в.рити тому, що переказує п. В. тачек у своїй книзі, а коли й можна, то до якої м.ри?

Моя персональна думка, що перекази п. Вітачка треба приймати з як найбільшими застереженнями, коли вже не можна їх впрост ігнорувати. У чеського автора немає жадного знання тих обставин, серед яких він жив і працював у Києві політично (з єдино-неділлями, як добровольник у війську). Так, про Симона Петлюру в н знає, що той перед війною наче-то був «непомітним урядовцем у Полтавському земстві», а не знає, що перед своїм арештом він був військовим міністром; знає, що Симон Петлюра в Лук'янівській тюрмі причарував німців і вони звільнили його, бо не знає, що-до його звільнення проти волі німців спричинилися два українських міністри в гетьманському уряді і т. ин. Крім того, п. Вітачек надто вже багато подій бере на себе і на той «гурток російських офіцерів», до якого в н належав. Вони, мовляв, були «шиц яторами і ви-кнавицями відомого вибуху на Зв.ринці»; вони ж обрали п. Скоропадського гетьманом, зробивши це в такий спос б, що німці примушені були, проти волі своєї, визнати це обрання, як «довершений факт», і т. ин. А в тому вс тепер уже добре знають, і то з безпосередніх джерел (з большевицьких та з гетьманських друкованих матеріялів), що Звіринський вибух (як і Одеський) діло большевицьких рук, що п. Скоропадського об.рали хлібороби за попередню згодою з німцями.

З книжки п. Вітачка можна було-б багато навести такого роду «знання» й такого перебільшення своєї ролі. Але я спинюся ще лише на одному уступі з його споминів, що зв'язаний з моїм іменем, а тому я можу те сам перевірити. П. Вітачек говорить, що в н поїхав з Києва до Праги, «як комендант посольського потягу». Такого «коменданта» не може вже бути тому, що не було жадного «посольського потягу», а був лише один вагон, в якому їхали члени празької місії та їх родини. Як попав до того вагону п. Вітачек? У Києві до міс.ї пристало три чехи, що не захот ли їхати до батьківщини через Сибір, а шукали короткої до-

роги. З них один, видатний журналіст, добрий український друг і по цей день, їхав з персональної рекомендації Симона Петлюри, два других — з милости радника місії, українського чеха. Одного з цих останніх я знаю, бо зустрічаю його ще й зараз часом у Празі; про другого нічого не можу згадати—може це й був п. Влтаек. Жадних обов'язків ці два «приймака» не несли, примістилися за браком іншого місця в коридорі вагону, але коли на Проскурівському перегоні, де чекали на напад большевицької банди, до вагону поставили українських козаків для охорони, біля них стали і два вказаних чехи з револьверами в руках. Стріляти однак не довелося нікому, бо большевики з нападом запізнилися. Мабуть оцей факт і перетворився в споминах п. Втачка у виконання обов'язків «коменданта посольського потягу».

Констатувавши таку рису в споминах п. Вітачка, тяжко з якоюсь більшою вірою ставитися до цілої його книжки, в тому числі і до важливого для нас переказу про драматичний епізод з Симоном Петлюрою. Встає навіть сумнів, чи був то справді Симон Петлюра, той, кого віз п. Влтачек до Лук'янівської в'язниці. Для такого сумніву єсть і підстава в самому переказі про цей епізод. П. Влтачек їхав з своїм «арештантом» довгу дорогу — через Поділ, як він сам каже, частував цигарками, розмовляв з ним, придивлявся до нього і з рештою характеризує його, як «козака з чорною чуприною». А в тому той, хто хоч раз в віку бачив Симона Петлюру, не міг би сказати, що його, справді пишне, волосся було чор-

ним. Чи не сталося й тут у п. Вітачка якогось перетворення? Може він возив такі до Лук'янівської в'язниці, але не Симона Петлюру, а когось іншого з українських революціонерів?

М. Славінський.

II.

Шановний Пане Редакторе, Прошу ласкаво Всє не відмовити помістити у Вашому журналі подяку Українським Грєсмадам в Оден-ле-Тіші та в Еші в Люксембургу, які допомогли мені, безробітному, в моєму критичному стані.

П. голова Громади в Оден-ле-Тіші дав мені 15 фр. і пару об дів, а Громада в Еші зложила для мене 107 франк в і тако-ж дала мені обіди, — в той час, як інші організації, до яких я звертався, не допомогли мені н чим.

З пошаною до Вас, Пане Редакторе,

Гульпа Федір.
3 вересня 1932 року.

III.

Шановний Пане Редакторе, Ласкаво прошу про уміщення на сторінках Вашого часопису висловлення моєї сердечної подяки Українському Центральному Комітетові у Польщі за уділення мені, бувшому воякові армії УНР, грошевої допомоги, та українськй колонії міста Слоніма на Гродненщині — за заходи по уміщенню мене, хворого на сухоти, до санаторія.

З пошаною

Олександр Судакевич
5-го вересня 1932 року,

Православний монастирь у Жировці, Новогродського воєвідства.

Зміст.

Париж, неділя, 18-го вересня 1932 року — ст. 1. В. Тrepкe. Сліди і пам'ятки гетьмана Івана Мазепи в Румунії — ст. 3. В. Краснопільський. Пам'яті Павла Митрофановича Сулятицького — ст. 10. Полтавка. Українська пластунка у пластовій інструкторськй школі на Словаччині — ст. 13. Ю. Я. Большевицький блеф або світвий конгрєс проти війни — ст. 17. В. С. З життя й політики — ст. 18. З міжнароднього життя — ст. 21. Ераст. «Скільки не мотай, а край буде» — ст. 23. З преси — ст. 25. Лист до редакції — ст. 26. Хроніка. З життя української еміграції: у Польщі — ст. 27. У Болгарії — ст. 27. Лист з Персії — ст. 28. Листи до редакції — ст. 28.

Нові книжки й журнали.

— R. A b r a m o v i t c h . Les prisonniers politiques dans la République des Soviets. Bruxelles. 1932.

Брошура, яка досить добре обговорює становище політичних в'язнів у ССРСР і подає чимало документальних фактів. Приємно те, що згадується в ній під своїм іменем і український рух та терор большевиків на Україні.

— La Revue Belge, ч. 4 і 5 с. р. містять цілу серію статей видатних політиків та економістів про совітський п'ятилітній план. М ж іншим, в цій серії є й стаття усередного малороса Гулевича, яка не представляє жадної вартости. Згадусмо її лише для того, щоб висловити побажання, щоб наші економісти звернули увагу на те, щоби в такі анкети попадали серйозні статті про совітську економіку з українського погляду.

— Соціалістический Вестник — ч. 15 і 16. В ч. 16 дуже цікава стаття «На передодні рішучих подій на Далекому Сході».

— Горцы Кавказа ч. 30. Звертають на себе увагу стаття «Саид Шаміль— французский офицер» та хроніка з Кавказу.

— СИЛАСС ч. 8 містить детальні статті про «Комітерп і його манеру експлуатування криз».

Український Технично-Господарський Інститут позаочного навчання.

при Українській Господарській Академії в ЧСР.

Ректорат Української Господарської Академії повідомляє, що за дозволом міністерства земельних справ Чехословацької республіки з дня 20-го липня 1932 р. за ч. 86812 при Українській Господарській Академії є заснований Український Технично-Господарський Інститут позаочного навчання (УТГІ), що діє на підставі окремого статуту.

УТГІ відкривається і розпочинає свою чинність з дня 1-го жовтня 1932 р.

УТГІ буде шляхом позаочного навчання давати систематичну фахову шкільну підготовку до практичної самостійної технічної, промислової, сільсько-господарської, кооперативної та комерційної праці по тих фахах і в тім обсязі, що складають програму навчання Української Господарської Академії.

Навчання в УТГІ та керування його справами, згідно статуту УТГІ, провадить Українська Господарська Академія через свій навчальний та адміністративний апарат.

В УТГІ відкриваються:

1) Фахові відділи з 8 семестровим розкладом навчання: 1) агрономично-лісовий, 2) хемико-технологичний, 3) економічний з підвідділами: а) кооперативним, б) банково-комерційним і в) промислово-торговельним.

2) Вужчі фахові курси. В наступнім семестрі відкриваються: 1) односеместровий курс суспільної агрономії, 2) односеместровий курс для контрольор-асистентів (контроля годівлі і продукції рогатої худоби), 3) двоохсеместровий курс бухгалтерії.

Примітка: В міру потреби буде відчинено інші фахові курси.

3) Курси з окремих предметів. В наступнім семестрі відкриваються односеместрові курси: 1) основи радіотехніки, 2) оброблення шкіри, 3) помп, вентиляторів і компресорів, 4) олійництва, 5) миловарства, 6) практичної фотографії.

Помімо фахових відділів та практичних курсів можна студіювати окремо будь який з предметів, що викладатимуться на всіх відділах і курсах Інституту, так, напр., курси мов (німецької, французької, англійської).

Навчання в УТГІ буде провадитися наступними способами:

а) шляхом видання та висилки кожному студіюючому УТГІ лекцій, відповідно до вибраного ним фахового відділу чи фахового курсу, або курсу з окремого предмету.

б) Через додаткове інструктування кожного студіюючого шляхом індивідуального листування дотичних професорів.

в) Шляхом видання та висилки кожному студіюючому спеціального журналу шкільного листування.

г) Переведенням з відповідних предметів необхідних вправ, які студіюючий має відбувати або в шкільних закладах практичних вправ, які студіюючий має відбувати або в шкільних закладах (лабораторіях, кабінетах і т. д.) при Українській Господарській Академії, наколи він буде приїжджати на певний час для відбуття практичних вправ до Академії, або в інших місцях під керуванням осіб, уповноважених на це дотичними факультетами УГА.

Студентами на фахові відділи УТГІ можуть бути прийняті особи без різниці віку з закінченою середньою освітою (гімназія, реальна школа, учительський інститут, середня сільсько-господарська, технічна, промислова або торговельна школи, духовна семінарія та інші, рівні по загальній освіті школи). Особи, що не мають повної середньої освіти і не молодше 17 літ, тако-ж можуть вступати на фахові відділи УТГІ, але повинні до його закінчення представити матуральне свідоцтво. До представлення матурального свідоцтва такі особи вважаються курсантами УТГІ. Після складення матури вони набувають всіх прав дійсних студентів УТГІ, при чім їм зараховуються складені раніш іспити в УТГІ і виконані практичні вправи.

Курсантом на вужчі фахові курси при УТГІ або на окремі предмети може вступати кождий, що почуває себе підготованим до таких студій.

По закінченні фахових відділів та складенні по установлених для цього правилах усіх належних іспитів та виконанні практичних вправ, студенти УТГІ одержують, за підписом директора і керівника відповідного відділу УТГІ, дипломи з зазначенням фахового титулу (агроном, технолог, економіст, кооператор і т.п.). Курсанти, що закінчать вужчі фахові курси дістають відповідні свідоцтва за підписом тих ж осіб, а курсанти, що простудіюють окремі предмети, дістають свідоцтва за підписом лекторів відповідних предметів та керівника дотичного відділу УТГІ.

Ректорат Української Господарської Академії цим оголошує прийом студентів і курсантів до Українського Технічно-Господарського Інституту.

Прохання про прийняття належить подавати по можливості не пізніше жовтня на ім'я ректора Української Господарської Академії — Подебради (Чехословаччина), але вступ до УТГІ терміном не обмежується.

В проханні мусить бути зазначено на який відділ УТГІ прохач бажає вступити дійсним студентом чи курсантом, або на який фаховий курс чи окремий предмет бажає записатися; крім того — вік, національність, державну приналежність, освіту, прикладені документи і точну адресу кандидата. До прохання належить прикладати такі документи: а) власноручний опис життя, б) свідоцтво про освіту або урядово засвідчену копію його, а, мимо того, ще одну власноручно засвідчену копію цього свідоцтва і в) три фотографічних картки кандидата.

Навчання в УТГІ є платним.

Розмір оплати на фахових відділах УТГІ: а) вписове раз на завше 100.— кч., б) за навчання за один семестр 150.— кч., в) оплата за лекції і підручники, що будуть студентові висилатися (семестрово в кількості коло 125—140 аркушів) протягом першого семестру — по 250.— кч. на агрономично-лісовому і економічному відділах і 200.— кч. на хемико-технологічному відділі. Плату за навчання та за лекції і підручники можна висилати рівними місячними ратами протягом перших чотирьох місяців кожного семестру. Вписове надсилається після прийняття кандидата в студенти УТГІ.

Розмір оплати на фахових курсах і за окремі предмети:

Після одержання повідомлення від канцелярії Української Господарської Академії про прийняття: 1) особи, що будуть прийняті на вужчі фахові курси, надсилають: а) вписове в сумі 25.— кч. б) за навчання від 25 до 100.— кч., згідно таксам на різні курси та в) на оплату підручників, що будуть їм висилатися, по окремій таксі, рахуючи коло 2.— кч. за кожний аркуш; 2) особи, що запишуться на окремі предмети надсилають: а) вписове в сумі 20.— кч. і б) за підручники з кожного предмету згідно тій же таксі.

Проспекти з програмами і правилами висилаються на писемне жадання кожному, хто бажав би стати студентом або курсантом УТГІ.

За проспектами звертатися та прохання надсилати на адресу: Ukrajinska Hospodarska Akademie, Podébrady, Tchecoslovaquie.

5-го вересня 1932 р.

Ректор **Б. Іваницький**.

Подебради.

Р едакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-63.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — **Комітет**.

Адміністратор: **Іл. Косенко**

Le Gérant: M-me Perdizet.